

SECTION 1. ACCOUNTING REGION AND AUDIT

DOI: 10.46299/ISG.2023.MONO.ECON.2.1.1

1.1 Сучасні теоретичні аспекти визначення кредитоспроможності підприємств

Проблема кредитоспроможності в сучасних економічних умовах є актуальною, оскільки від її розв'язку залежить розвиток будь-якого підприємства й економіки в цілому. Для підприємства його кредитоспроможність є дуже важливою, адже вона впливає на всю його фінансово-господарську діяльність: виробничий процес підприємства, забезпеченість ресурсами, раціональне їх використання, дотримання технології, диверсифікованість діяльності, вміння підприємства оперувати на ринку, реалізовувати свою продукцію, управляти грошовими потоками і контролювати фінансовий стан.

З метою своєчасного здійснення фінансово-господарчих операцій, виконання поточних зобов'язань, підприємствам необхідно приділяти більше увагу поняттю та визначенню системи управління кредитоспроможністю підприємств.

Ринкові перетворення на сучасному етапі становлення економічної системи України супроводжуються перебудовою в структурі фінансових ресурсів підприємств. Для визначення забезпечення фінансовими ресурсами на підприємстві доцільно визначити його кредитоспроможність.

Проаналізувавши історію використання поняття “кредитоспроможність”, можна зазначити, що воно з'явилося ще у XVIII ст. Його використовували у своїх працях А. Сміт, Н. Бунге, В. Косинський та інші науковці [3].

Одним із першим визначення кредитоспроможності дав Н. Бунге, який наприкінці XIX ст. в роботі “Теорія кредиту” зазначив, що кредитоспроможність позичальника, перш за все, ґрунтується на моральних якостях клієнта і здатності відтворити авансові кошти для погашення боргу [2].

Також Н. Бунге пов'язував кредитоспроможність з нерухомістю капіталу та вважав гарантією повернення боргу вкладення коштів у нерухомість [4, С. 38].

Історія використання поняття “кредитоспроможність” свідчить про те, що це економічне поняття тісно пов’язане, насамперед, з культурою кредитування, яка є відображенням розвиненості кредитних відносин у країні. Еволюція даного поняття відбувається під впливом економічного середовища, у якому функціонують кредитні установи, тобто від ступеня розвиненості економіки країни, її вступу у світовий ринок [3].

М. Гуменюк та Т. Перебиківська [1, с. 728] вважають, що кредитоспроможність прямо пов’язана з фінансово-господарським станом підприємства, тобто вони підтримують думку А. О. Єпіфанова, що кредитоспроможність є сукупністю характеристик, які розкривають його забезпеченість фінансовими ресурсами, необхідними для ефективного функціонування, ефективністю використання власних і залучених ресурсів, фінансово-господарськими зв’язками з іншими суб’єктами господарської діяльності, платоспроможністю, прибутковістю, фінансовою стабільністю і діловою активністю [2, с. 10].

На думку І.В. Рудченко, «кредитоспроможність охоплює такі сторони фінансового становища підприємства, як платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, прибутковість, якість і вартість забезпечення, кредитна історія позичальника тощо» [3, с. 165].

Зокрема, в більшості наукових працях кредитоспроможність підприємств розглядається через призму оцінки кредитоспроможності позичальників банків, наприклад: О. Вовчак, досліджувала модернізацію оцінки кредитоспроможності позичальників банків на основі використання системи внутрішніх кредитних рейтингів [4, с. 11]; А. Гідулян, досліджував актуальні питання поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників на основі рейтингових систем [5, с. 50]; О. Терещенко, який досліджував нові підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників на основі рейтингових систем та дискримінантного аналізу [6, с. 26]; А. Соколова, у статті якої розглядаються різні підходи до визначення сутності та основних елементів кредитоспроможності позичальників [7, с. 332].

Досліджуючи дисертаційні матеріали, то заслуговують на увагу дисертаційна робота Т. Г. Маркович де доведено, що кредитоспроможність на методичному рівні повинна виражатися через комплекс взаємозв'язаних кількісних і якісних показників, які в своїй єдності визначають ступінь кредитоспроможності потенційного позичальника. В систему таких показників повинні увійти як ті, що розраховуються на основі статистичних даних, так і характеристики потенційного позичальника, які можуть бути отримані на основі експертних суджень [8].

В дисертації О.М. Овчелупової розроблено інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки кредитоспроможності позичальника в системі фінансово-економічної безпеки комерційного банку та запропоновано методичний підхід до оцінки кредитоспроможності позичальника, що ґрунтується на комплексному використанні кількісних та якісних методів і показників, що дають змогу оцінити кредитоспроможність позичальника за такими складовими, як: характер, репутація та дієздатність позичальника; мета, термін, призначення кредиту; фінансовий стан позичальника; стан і прогноз кон'юнктури ринку, на якому проваджує діяльність позичальник; забезпечення по кредиту [9].

В рамках даного дослідження визначимося із термінологічним змістом категорії «кредитоспроможність». Необхідно зауважити, що одностайної думки серед науковців щодо визначення кредитоспроможності і досі немає. Для з'ясування сутності кредитоспроможності звернемося до найбільш поширених її тлумачень (табл. 1).

SOCIAL FACTORS OF ECONOMIC GROWTH, ANALYSIS OF THE EFFECTIVENESS OF TOURISM AND MANAGEMENT

Таблиця 1. Підходи до визначення змісту категорії «кредитоспроможність»

Автор	Джерело	Визначення
1	2	3
Нормативно-правові акти		
Рекомендації щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника	[10]	Кредитоспроможність – правовий і фінансовий стан позичальника, який визначає наявність передумов для одержання ним кредитів, а також їх погашення у встановлені терміни
Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні	[11]	Кредитоспроможність – наявність передумов для одержання кредиту і здатність повернути його
Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств	[12]	Кредитоспроможність – наявність у підприємств передумов для отримання кредиту
Навчальні посібники		
Кириченко О.	[13]	Кредитоспроможність – це наявність передумов у позичальника отримати і повернути кредит
Прокопенко І.	[14]	
Петрук О.	[15]	Кредитоспроможність – це здатність своєчасно та в повній мірі розрахуватися за зобов'язаннями
Коцовська Р., Ричаківська В., Табачук Г., Грудзевич Я., Вознюк М.	[16]	Кредитоспроможність – можливість підприємства покрити свої поточні боргові зобов'язання
Янишевська В.	[17]	Кредитоспроможність – оцінка банком можливостей погасити надану позику
Назаров М.	[18]	
Соколов Я.В.	[19]	Кредитоспроможність – система умов, що визначають спроможність підприємства залучати позиковий капітал і повертати його в повному обсязі у передбачений термін
Дяків Р.С., Бохан А.В., Горбаль В.М., Гуриченко О.М.	[20]	Кредитоспроможність – сукупність фінансових і матеріальних можливостей одержати і сплатити кредит в установленний термін й у повній сумі
Наукові статті		
Васильчак С.В., Демус Л.Р.	[21, с.155]	Кредитоспроможність – спроможність позичальника в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розраховуватися за своїми борговими зобов'язаннями винятково грошовими коштами
Вовчак О., Меда Н.	[4, с.12]	Кредитоспроможність – здатність позичальника акумулювати грошові потоки, достатні для своєчасного погашення боргових зобов'язань відповідно до заздалегідь узгодженого графіка повернення кредитних коштів і сплати відсотків
Світлична В.Ю., Фатєєва Г.Є.	[22, с.253]	Кредитоспроможність – спроможність позичальника залучати фінансові ресурси та в повному обсязі у визначений термін погашати свої боргові зобов'язання

Продовження таблиці 1

Давидович І.Д., Ломачинська І.А., Мумладзе А.О.	[23, с.85-86]	Кредитоспроможність – передумова для підприємства залучити кредит та своєчасно і в повному обсязі повернути його, сплатити проценти, що визначається фінансовим станом позичальника, здатністю його ефективно використовувати кредитні ресурси, залучати додаткові фінансові ресурси тощо
Чайковський Я.	[24, с.179]	Кредитоспроможність – оцінка наявності економічних і юридичних передумов для одержання кредиту та спроможності підприємства у повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін повернути його, що здійснюють на основі розгляду фінансово-господарських аспектів діяльності позичальника, а також репутації керівника підприємства, що проводиться на етапі підготовки та прийняття рішення стосовно видачі кредиту й умов укладення кредитного договору і в процесі кредитування на перспективу
Гідулян А.	[25, с.51]	Кредитоспроможність – системна оцінка банком існуючих реальних можливостей погашення наданої ним позики
Слав'юк Р.А.	[26, с.499]	Кредитоспроможність – здатність позичальника, за окреслених умов кредитування, в повному обсязі і у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями грошовими коштами, що генеруються ним у процесі операційної діяльності
Галасюк В.	[27]	Кредитоспроможність - спроможність позичальника за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначений кредитною угодою термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності
Хрестинин В.	[28]	Кредитоспроможність – фінансово-господарський стан підприємства чи організації, котрий дає впевненість у ефективному використанні позичених коштів, спроможність та готовність позичальника повернути кредит згідно умов договору
Дисертаційні роботи		
Маркович Т.Г.	[8]	Кредитоспроможність - це комплексний оціночний показник, який розкриває здатність одержання кредиту потенційним позичальником відповідно до вимог конкретних умов за договором, в контексті реалізації можливостей і забезпечення інтересів кредитора.

Продовження таблиці 1

Овчелупова О.М.	[9]	Кредитоспроможність – це комплексний показник, що відображає спроможність позичальника одержати кредит, повернути його своєчасно і в повному обсязі відповідно до умов кредитної угоди, тобто погасити свої боргові зобов'язання перед комерційним банком.
Поездник А.И.	[29]	Кредитоспроможність – це комплексне поняття, яке характеризує спроможність та готовність позичальника до здійснення кредитної операції, яка оцінюється банком з огляду на фінансово економічне становище позичальника та на якість зробленої ним кредитної пропозиції, а також з точки зору прийнятності для банку кредитора кредитного ризику й можливості керувати ним

У сучасній економічній літературі є спроби, по-перше, визначити кредитоспроможність через платоспроможність, а по-друге, кредитоспроможність у низці праць характеризується як здатність позичальника розраховуватися за кредитними зобов'язаннями перед банком.

Серед авторів економічних праць існує думка, що можна надати наступні якісні характеристики кредитоспроможності позичальника – рейтинг (репутацію) за даними щодо погашення попередніх кредитів, ліквідність балансу, тип фінансової стійкості та платоспроможності, позитивні фінансові результати і інші характеристики фінансової звітності, враховуючи ступінь відповідальності і компетентності; виробництво конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції; відповідність поточного фінансового стану позичальника нормативним фінансовим коефіцієнтам; здатність при необхідності швидко продати (реалізувати) матеріальні цінності та перетворювати їх з активів на грошові засоби [30, с. 107].

Результати дослідження свідчать, що поняття кредитоспроможність насамперед пов'язане із терміном «позичальник» [31, с. 815], тобто, тим хто бере у кого-небудь щось у позику. Під «щось» необхідно розуміти трактування поняття позики за ст. 1046 Цивільного кодексу України [32] – грошей, матеріальних і нематеріальних цінностей, вартості робочої сили, робіт і послуг та інших об'єктів (речей), які формують за пасивом балансу зобов'язання [33].

Мороз Ю.Ю. та Панічук О.В. вважають, що найважливішим показником стану рівня самодостатнього функціонування підприємства є його кредитоспроможність. Поняття платоспроможності може використовуватися в бізнесі щодо потреби його оцінювання в контексті можливості повернення зобов'язань за окремими видами боргів в аналітичному розрізі поточних розрахунків (кредитним установам, постачальникам, працівникам, державним органам тощо) [34].

Неоднозначність поглядів науковців та фахівців з економічних наук щодо визначення сутності кредитоспроможності підтверджує відсутність її єдиного трактування. Отже, ґрунтуючись на аналізі трактувань категорії «кредитоспроможність», їх логічному синтезі, вважаємо за доцільне сформулювати наступне її визначення: кредитоспроможність – фінансово-господарський стан підприємства чи організації, який дає впевненість у готовності підприємства до здійснення кредитної операції та ефективному використанні позичених коштів, спроможності і готовності підприємства повернути ті кошти згідно умов договору, а також залучати додаткові фінансові ресурси. Таким чином, запропоноване визначення кредитоспроможності дозволяє розкрити її сутність через зв'язок інтересів всіх зацікавлених сторін.